Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta **24.02.2022**

Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus SASKin lausunto VNS 10/2021 vp Ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta

Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus SASK on työelämän ihmisoikeusjärjestö. Tavoitteemme on työelämän perusoikeuksien toteutuminen ja elämiseen riittävä palkka maailman työtätekeville. Tämä on tehokkain tapa vähentää köyhyyttä maailmassa. SASKin työ pohjaa kansainvälisen työjärjestö ILOn työelämän perusoikeuksiin sekä YKn ihmisoikeusjulistukseen. Kumppaneitamme ovat kehittyvissä maissa toimivat ammattiliitot, keskusjärjestöt ja työelämän tutkimuslaitokset. Kiitämme valiokuntaa mahdollisuudesta saada lausua ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta. Olemme selonteossa keskittyneet kommentoimaan nimenomaan kansainvälisiin työelämän ihmisoikeuksiin liittyviä teemoja.

Pidämme selontekoa erittäin hyvänä ja kattavana. **Globaalia köyhyyttä** käsitellään selonteossa kuitenkin yllättävän vähän, vaikkakin se on sanoitettu hyvin ja on asianmukaisesti todettu, että köyhyys on muutakin kuin vain rahallista köyhyyttä.

Demokraattisen tilan heikentyminen maailmassa ja ihmisoikeustilanteen huononeminen muuallakin kuin vähiten kehittyneissä maissa (LDC) on korostunut ay-liikkeen toimintamahdollisuuksissa koronapandemian myötä. On tärkeää, etteivät nämä keskitulon maat jää huomiotta, kun puhutaan ihmisoikeusloukkauksista. Ammattiliittojen kansainvälisen kattojärjestön ITUCin vuotuisen raportin (Global Rights Index) mukaan työelämän ihmisoikeudet ovat heikentyneet viime vuosina. Työelämän oikeuksien rikkominen muualla maailmassa heikentää myös edellytyksiä pitää kiinni näistä oikeuksista suomalaisessa työelämässä. Selonteossa onkin selkeästi tuomittu viime vuosina koronapandemian varjolla toteutetut ihmisoikeusloukkaukset ja **kansalaisyhteiskunnan tilan rajoittaminen**.

Selonteossa kerrotaan Suomen lähtökohtaisesti antavan kaikille valtioille Universal Periodic Review UPR tarkastelussa suosituksia ihmisoikeuskysymyksissä. Tulevista suosituksista päätettäessä voisi kiinnittää huomiota siirtotyöntekijöiden kohteluun etenkin Persianlahden maissa. Näistä tällä hetkellä eniten esillä ovat olleet jalkapallon MM-kisojen 2022 alla Qatarissa työskentelevien **siirtotyöntekijöiden oikeudet ja kohtelu**. Suomen tulisi hyödyntää käytössään olevia vaikutuskanavia siirtotyöntekijöiden tilanteen parantamiseen ja järjestäytymisoikeuksien takaamiseen tulevaisuudessa Qatarissa työskenteleville siirtotyöntekijöille. Tällä hetkellä ammattiliittojen toiminta Qatarissa on kielletty.

On erittäin hyvä, että Suomen työ **oikeusvaltioiden tukemiseen** vahvistuu entisestään oikeusvaltiokeskuksen perustamisen myötä. Järjestäytymisoikeus on merkittävä osa oikeusvaltion toimintaa. Kuitenkin 79 %:ssa maista rikottiin vuonna 2021 neuvotteluoikeutta ja 74 %:ssa maista estettiin ammattiliittoihin liittymistä tai liittojen perustamista. Kuudessa maassa murhattiin ay-toimijoita mukaan lukien Kolumbiassa, Myanmarissa, Nigeriassa ja Filippiineillä. SASK on mielellään mukana tukemassa asiantuntemuksellaan Oikeusvaltiokeskuksen toimintaa.

Suomen teemoina kaudella 2022–2024 **YK:n ihmisoikeusneuvostossa** on mainittu olevan sekä digitalisaatio että ilmastonmuutos. Pidämme tätä erittäin hyvänä ja samalla haluamme korostaa, että on otettava huomioon näiden molempien teemojen eriarvoistavat vaikutukset työtätekevien toimeentuloon ja työllistymiseen.

Kansainvälisen työjärjestö ILOn määrittelemät työelämän perusoikeudet ovat ihmisoikeuksia

Työelämän perusoikeuksiin, ihmisarvoiseen työhön ja elämiseen riittävään palkkaan viitataan selonteossa useassa eri yhteydessä ja käsiteltäessä **sosiaalista turvaa ja oikeudenmukaisuutta** viitataan erityisesti ILOn toimintaan. ILOn määrittelemiä työelämän perusoikeuksia, oikeus järjestäytyä ja neuvotella työehtosopimuksia, pakkotyön kielto, lapsityövoiman käytön kielto ja syrjinnän kielto työelämässä, ei kuitenkaan mainita selonteossa, ja näiden lisääminen tekstiin olisi mielestämme tarpeellista.

Ihmisoikeusperustaisuudesta Suomen kehityspolitiikassa sekä **yritysten ihmisoikeusvastuusta** puhuttaessa todetaan että ihmisoikeuksia edistetään Suomen toiminnassa. Ehdotamme työelämän perusoikeuksien osalta tähän voimakkaampaa ilmaisua. Ihmisoikeuksien toteutumisen, sisältäen ILOn työelämän perusoikeuksien noudattamisen ja elämiseen riittävän palkan, on oltava vaatimus ja edellytys kaikille suomalaisille toimijoille sekä kaikelle Suomen julkisin varoin tuetuille toimille maailmalla.

Kansallisen yritysvastuulain toteutuminen hallitusohjelman mukaisesti tällä hallituskaudella on ehdottoman tärkeää. Euroopan komission aloite asianmukaiseen huolellisuuteen perustuvasta yritysvastuusääntelystä EU-tasolla ei ole riittävä, vaan tarvitsemme Suomeen kansallisen lain yritysten ihmisoikeusvastuusta. Suomessa on monelta osin erittäin korkeatasoinen kansallinen työelämän oikeuksia suojaava sääntely. Sallimalla ihmisoikeuksien polkemisen yritysten alihankintaketjuissa Suomi heikentää kotimaisen työn kilpailukykyä.

Arvostamme huomiota **ihmisoikeuspuolustajien** vaikeaan tilanteeseen eri puolilla maailmaa. SASKin kumppanit maailmalla, erityisesti Filippiineillä, Kolumbiassa ja Myanmarissa puolustavat työelämän ihmisoikeuksia henkensä uhalla. He ansaitsevat kaiken tukemme. Kuten selonteossakin todetaan, on ehdottoman tärkeää, että lainsäädännön rinnalla on olemassa **valvontajärjestelmät**, joilla tuetaan lakien toimeenpanoa. Ruohonjuuritasolla, työpaikoilla, toimivat ammattiliitot ja näiden edustajat ovat etulinjassa valvomassa oikeuksien toteutumista. Siitäkin syystä, vaatimus järjestäytymisoikeudesta ja oikeudesta perustaa ammattiliittoja on toteuduttava kaikkien suomalaisten toimijoiden sekä kaikessa Suomen julkisin varoin tukemassa toiminnassa maailmalla.

Yhdenvertaisuus, sukupuolten tasa-arvo ja osallistumisoikeuksien vahvistaminen

Yhdenvertaisuus, sukupuolten tasa-arvo ja osallistumisoikeuksien vahvistaminen huomioidaan selonteossa varsin laaja-alaisesti ja kattavasti. Erityisesti naisten ja tyttöjen sekä haavoittuvimpien väestöryhmien oikeuksiin kiinnitetään huomiota hyvin. Osana syrjivien rakenteiden purkamista mainitaan erityisesti naisten asema työelämässä. Työelämän tasa-arvoisuus voisi kuitenkin olla vahvemminkin esillä selonteossa.

Koulutuksen ja ammatinvalinnan eriytyminen sukupuolen mukaan on vuosikymmenten saatossa jossain määrin vähentynyt sekä Suomessa että muualla maailmassa, mutta tehtävää ammatillisen segregaation saralla riittää. Hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan 2020–2023 kirjatuista linjauksista oleellisimpia voisi korostaa koulutuksen ja työelämän ihmisoikeuksien sekä rakenteellisen syrjinnän poistamisen näkökulmasta.

Seksuaali- ja lisääntymisterveyteen ja oikeuksiin viitattaessa olisi hyvä huomioida työsuojelutoimet turvallisen äitiyden takaamiseksi, kuten pienten lasten vanhempien työsuhdeturva, äitiys- ja perhevapaat, hoivatyön järjestelyt ja muut perheeseen liittyvät joustot työelämässä. Suomella olisi kansainvälisestikin annettavaa näihin rakenteellisiin seikkoihin, joilla on suuri merkitys työelämään osallistumisen tasa-arvossa.

Sukupuolittuneen väkivallan torjumisessa yhtenä työvälineenä nousisi luontevasti esiin ILOn väkivallan ja häirinnän vastaisen yleissopimuksen status. Saattamalla loppuun valmistelussa olevan **C190 –sopimuksen ratifioinnin ja toimeenpanon** Suomi tehostaisi häirinnän ja väkivallan kitkemistä kotimaisesta työelämästä ja lähisuhteista, ja näyttäisi esimerkkiä muille maille. Tämä täydentäisi hyvin Suomen sitoutumista Istanbulin sopimuksen toimeenpanoon.

Sekä ilmastotoimien että digitalisaation mukanaan tuomien muutosten osalta on syytä hahmottaa näiden prosessien vaikutukset eri sukupuolia edustaviin ihmisiin. Siirtymään liittyvät muutostarpeet mm. ihmisten ammatillisessa osaamisessa voivat koskea eri sukupuolia osin eri tavoin, joten vaikutusten etukäteisarviointi olisi tarpeellista.

Digitalisaatio ja teknologian kehitys

Teknologiaa ja digitalisaatiota on käsitelty selonteossa laajasti ja se nähdään, oikeutetustikin, lähinnä positiivisena ja monia ihmisoikeuksienkin kannalta uusia mahdollisuuksia luovana kehityssuuntana. Sen mukanaan tuomista uhista puhuttaessa on asiaa käsitelty lähinnä Suomen kontekstissa.

Riskinä olisi hyvä huomioida myös kehittyvien maiden työntekijöiden keskuudessa mahdollinen **eriarvoisuuden lisääntyminen** digitalisaation myötä. Digitalisaatio toisaalta synnyttää uutta työtä esimerkiksi alustatyön muodossa mutta myös vähentää monilla aloilla työvoiman tarvetta. Siinä missä uusien työmuotojen kohdalla työntekijöiden oikeudet jäävät usein paitsioon niin myös digitaitojen puute, alhainen koulutustaso ja rajalliset mahdollisuudet uudelleen- tai lisäkoulutukseen voivat lisätä eriarvoisuutta työelämässä etenkin kehittyvissä maissa.

On hyvä, että Suomi on johtavassa asemassa esimerkiksi **Generation Equality -aloitteen** toimeenpanossa ja korostaa siinä erityisesti naisten ja tyttöjen osallisuutta digitaalisessa kehityksessä. Kuitenkin myös poikien ja miesten asema voisi tulla nykyistä vahvemmin esiin digitalisaatioon liittyvissä asioissa: muutosten vaikutukset eri sukupuolten tilanteisiin ja siten myös esimerkiksi ammatinvaihto- ja koulutustarpeet voivat olla osin erilaisia sisällöltään ja laajuudeltaan.

Ilmastonmuutos ja oikeudenmukainen siirtymä

Ilmastonmuutoksen myötä osa työpaikoista tulee katoamaan ja toisaalta uusia työpaikkoja syntyy, kun yhteiskunnat siirtyvät hiilineutraalimpiin energiamuotoihin. Siirtymän ollessa välttämätön on kiinnitettävä huomiota siihen, että se voi luoda myös eriarvoisuutta sellaisissa maissa, joissa ei pystytä siirtymään tai kouluttautumaan jouhevasti uusiin tehtäviin.

Nykyisten työntekijöiden uudelleenkoulutus ja työmarkkinoille tulevien uusien työntekijöiden **koulutus** on yksi keskeisimpiä ratkaisuja, kun pyritään varmistamaan ihmisten toimeentulo teknologisen kehityksen ja ilmastonmuutoksen aiheuttamassa murroksessa. Myös **sosiaaliturvajärjestelmien** merkitys kasvaa, kun moninaiset kriisit vaikuttavat entistä enemmän ihmisten toimeentuloon. Sosiaaliturva tukee yhteiskunnallista vakautta ja edistää yhdenvertaisuutta.

Ilmastonmuutoksen vaikutukset **ruokaturvaan** ja naisten korostuneeseen vastuuseen perheiden ruoanhankinnasta etenkin köyhimmissä maissa vaikeuttaa naisten palkkatyöhön hakeutumista. Toisaalta joidenkin perinteisesti miesvaltaisten teollisuudenalojen murros uhkaa aiheuttaa **työttömyyden kasvua**. Onkin hyvä todeta, että ilmastonmuutos ja siihen liittyvät toimet asettavat eri väestöryhmille erilaisia muutospaineita, riippumatta ikäluokista tai sukupuolesta.

Onkin tarpeellista varmistaa, että myös kehittyvissä maissa työntekijöiden edustajilla on kyky ja kapasiteetti osallistua paikallisesti ja alueellisesti ilmastonmuutoksen myötä tehtävään **lainsäädäntövalmisteluun**. Ratkaisumallit ja toimintatavat saattavat vaihdella merkittävästi alueiden, sektoreiden ja jopa eri työntekijäryhmien kesken.

Selonteossa todetaan, että EU:n ilmastopolitiikassa on huomioitava oikeudenmukainen siirtymä ja että ilmastonmuutoksen torjuntaan liittyvissä toiminnoissa tulee huomioida myös **yritystoiminnan ihmisoikeusvelvoitteet**. Tämän tulee toteutua myös Suomessa tehtävässä ilmastotoimia koskevassa kansallisessa lainsäädännössä.

Lopuksi haluamme vielä nostaa esille **demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen** kokonaisuuden osana selontekoa. Tavoitteissa ja toimeenpanossa voisi huomioida myös työelämän perusoikeudet vahvemmin sekä hyödyntää laajemmin kehitysyhteistyöjärjestöjen tekemää globaalikasvatusta ja järjestöjen moninaisia verkostoja. Esimerkiksi SASKin verkostot suomalaisen ay-liikkeen paikallistasolla mahdollistaa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen sellaisessa eri ikäluokista sekä ammatillisista ja koulutuksellisista taustoista koostuvassa kohderyhmässä, jota moni muu järjestö ei välttämättä helposti tavoita.

Toivomme, että valiokunta huomioi SASKin näkemykset lausunnossaan.

Suomen Ammattiliittojen Solidaarisuuskeskus SASKin puolesta lisätietoja antaa:

toiminnanjohtaja Janne Ronkainen, p. 040 776 8557, janne.ronkainen@sask.fi tai
kotimaan toiminnan päällikkö Ellinoora Vesala, p. 050 461 9307, ellinoora.vesala@sask.fi